

«TÁRBIYA» KURSIN OQITIWDIŇ ZAMANAGÓY METODIKALARI

Ken‘esbaev Ilxam Qi‘li‘shbay uli‘

*Ájiniyaz atındađı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutınıń 1-kurs magistrantı
(Qaraqalpaqstan Respublikası, Nókis qalası)*

ilhamkenesbaev7@gmail.com

+998936141538

Annotaciya: *Ózbekstan Respublikasındađı sociallıq-ekonomikalıq hám texnologiyalıq transformaciýalar shárayatında ulıwma orta bilim beriw sistemasınıń tárbiyalıq funkciyasın jetilistiriw zárúrligi tiykarlangan. Zamanagóy koncepciýalar, ilimiy-pedagogikalıq ádebiyatlar hám normativlik hújjetlerdi talaw nátiyjesinde tárbiyanıń tiykarđı tásir etiw usılları (kompetentlik, aksiologiyalıq, sociallıq-mádeniy, rawajlandırıwshı hám t.b.) anıqlandı. Sonıń menen birge, tárbiyalıq koncepciýalardıń teoriyalıq jaqtan islep shıǵılıwı menen olardıń ámeliyatta qollanıwı arasında úlken pariqtıń bar ekenligi kórsetildi. Bilim alıwshınıń shaxsın qalıplestiriwde sanlastırıw, mádeniy ózlikti anlaw hám shańaraq-jámiyetshilik óz-ara tásiriniń áhmiyeti atap ótilgen. Tárbiyanıń sistemalı modelin jaratıw, pedagoglardıń metodikalıq tayarlıǵın kúsheytiw hám tárbiyalıq islerdiń nátiyjeliligi monitoringin engiziw boyınsha ámeliyatqa baǵdarlangan juwmaqlar hám usınıslar berilgen.*

Gilt sózler: *tárbiya, aksiologiyalıq qatnas, sociallıq-mádeniy tárbiya, bilimlendiriwdi cıfrlastırıw, mektep-shańaraq-jámiyet óz-ara tásiri, tárbiyalıq ámeliyatlar monitoringi.*

Ózbekstan Respublikasında ulıwma orta bilim beriw sistemasın túpkilikli reformalaw oqıw-tárbiya processin shólkemlestiriwde bir qatar metodologiyalıq tásillerdi belgilewge sebep boldı: kompetentlik, iskerlik-kompetentlik, izertlewshilik, aksiologiyalıq, sistemalı-iskerlik hám rawajlandırıwshı. Bul tásiller mekteptegi tárbiyalıq jumıslar menen tikkeley baylanıslı, sebebi sońǵı jılları tárbiya hár tárepleme pedagogikalıq, tariyxıy-pedagogikalıq hám sociallıq-pedagogikalıq analizdiń predmetine aylandı.

Texnologiyalardıń jedel rawajlanıwı tárbiyalıq processin transformaciýalap atır: jámiyetlik qádiriyatlar hám ádep-ikramlılıq baǵdarlar óz aktuallıǵın saqlap qalmaqta, al informaciýalastırıw turmıshıq hám oqıw tájiriýbesiniń ádewir bólegin virtual ortalıqqa ótkerip atır. Sociallıq-ekonomikalıq ózgerisler jas áwladtı Jańa Ózbekstannıń jańalangán haqıyqatında jasawǵa tayarlaw wazıypasın aktuallastırdı, bul xalıqaralıq ilimiy sheriklikti keńeytiwde hám aldınǵı tárbiyalıq tájiriýbeler menen almasıwda ayqın kórinedi.

Zamanagóy tendenciýalar bilimlendiriw traektoriyaların individuallastırıwdı, oqıwshılardı ata-analar hám jámiyetshilik tárepinen qollap-quwatlawdı kúsheytiwdi talap etpekte. Sonıń menen birge, analiz tárbiyalıq iskerliktiń teoriyalıq jaqtan islep shıǵılǵan baǵdarları ámeliyatqa jeterli dárejede integraciýalanbaǵanın kórsetpekte: tárbiya uzaq waqıt dawamında bilimge ústeme sıpatında qaralǵan, bul bolsa tárbiyalıq wazıypalardıń ústinligin tómenletip, pedagoglardıń shaxstı qalıplestiriwdiń nátiyjeli baǵdarların, quralların hám usılların tańlawın qıyınlastırǵan.

Izertlewdiń aktuallığı tárbiyalıq jumıstıń pútin bir sistemasın islep shıǵıw ushın ulıwma oqıtıw strukturasında tárbiyanıń túsiniq-kategoriyalıq apparatına anıqlıq kirgiziw zárúrligi menen belgilenedi. Izertlew sheńberinde tárbiyanıń zamanagóy koncepciyaları analizlendi, «tárbiya» túsiniǵınıń jetekshi tásilleri hám ulıwma belgileri anıqlandı, sonday-aq onıń mámleketlik bilimlendiriw siyasatındaǵı ornı belgilep berildi.

Izertlew bazasına pedagogikalıq periodikalıq basılımlar, ilimiy-pedagogikalıq ádebiyatlar, zamanagóy izertlewshilerdiń publikacijaları hám normativlik-huqıqiy hújjetler kiredi. Analiz tárbiya túsiniǵınıń kóp mánili ekenin hám onı tereń túsiniw ushın sistemalı tásildi talap etetuǵının kórsetedi. Zamanagóy túsiniqler tárbiyanı mádeniy jetiskenliklerdi ózlestiriw hám shaxstıń qádiriyatlıq baǵdarın qalıplestiriw sıpatında qarap, sociallıq-mádeniy hám ámeliyatqa baǵdarlangan tarawǵa awısıp barmaqta.

Izertlewde sociallıq tárbiya kategoriyasınıń áhmiyetliliǵı shaxstıń sociallıq ortalıq penen óz-ara tásiri hám onıń unamlı rawajlanıwına sharayat jaratıw arqalı maqsetli jámiyetlik tásir sıpatında atap ótilgen. Sonday-aq, tárbiyalıq process ulıwma insanıylıq hám milliy qádiriyatlarǵa, bilimlendiriwdi gumanitarlastırıwǵa hám shaxstıń ózin-ózi rawajlandırıwına imkaniyat jaratıwshı ortalıqtı qalıplestiriwge baǵdarlangan mádeniy ólshemde de qaraladı.

Sońǵı jılları tárbiyanıń pedagogikalıq defniciyası sociallıq-mádeniy hám ámeliyatqa baǵdarlangan tarawǵa awısıp barmaqta. N.E. Shchurkovanıń tárbiyanı insanıń ulıwma insanıylıq mádeniyat kontekstinde turmıs ushın mádeniyat jetiskenliklerin ózlestiriwi sıpatında qaraw poziciyası áhmiyetli. «Tárbiya» kursı sheńberinde sociallıq tárbiyanı shaxstıń sociallıq ortalıq penen óz-ara tásiri hám onıń unamlı rawajlanıwı hám de ruwxıy-qádiriyatlıq baǵdarı ushın sistemalı sharayatlar jaratıw arqalı ámelge asırılatuǵın maqsetli jámiyetlik tásir retinde túsiniw usınıs etiledi. Bunnan tısqarı, tárbiyalıq processin ulıwma insanıylıq hám milliy qádiriyatlarǵa, bilimlendiriwdi gumanitarlastırıwǵa hám shaxstıń ózin-ózi rawajlandırıwına xızmet etetuǵın mádeniy ortalıqtı qalıplestiriwge baǵdarlangan mádeniy ólshemde analizlew kerek.

Juwmaq: Ótkerilgen analiz Ózbekstannıń sociallıq-texnologiyalıq ózgerisleri sharayatında ulıwma orta bilimlendiriwdiń tárbiyalıq komponentiniń joqarı áhmiyetke iye ekenligin tastıyıqlaydı. Tárbiya – bul kompetenciyalıq, aksiologiyalıq, sociallıq-mádeniy hám rawajlandırıwshı tásillerdi integracijalawdı hám de teoriyanı ámeliyat penen sistemalı túrde baylanıstırıwı talap etetuǵın kóp qırlı process sıpatında kóz aldımızǵa keledi. Baǵdarlardıń teoriyalıq jaqtan islep shıǵılıwı menen olardıń ámeliyatqa engiziliwi arasında pariqtıń barlıǵı anıqlandı, bul bolsa tárbiyalıq jumıslardıń nátiyjeliliginiń arttırıw ushın maqsetke baǵdarlangan shólkemlestiriwshilik-metodikalıq ilajlardıń zárúrligin keltirip shıǵaradı.

PAYDALANILǵAN ÁDEBIYATLAR DIZIMI:

1. Медетова Р.М. Формирование толерантности у школьников на основе использования национальных традиций: Дис. ... д-ра пед. наук. – Т., 2020.

2. Tajibay, S., & Kengesbayevich, R. M. (2024). CHARACTERISTICS OF DEVELOPMENT AND SOCIALIZATION OF TEENAGERS. *AMERICAN JOURNAL OF EDUCATION AND LEARNING*, 2(5), 886-890.